

Partiklar i sørsamisk

Trond Trosterud
UiT Norgga árktalaš universitehta

Oversyn

Innleiing

Ordklassar

Partiklane sin grammatikk

Konklusjon

Innleiing

- ▶ I Tromsø vil vi analysere heile språket, og bestemme ordklasse for alle ord
- ▶ Ei kvar ordklasseinndeling er ei hypotese om språket det gjeld, vi finn den klassifiseringa som seier oss mest om språket
- ▶ Empirisk grunnlag:
<http://gtweb.uit.no/korp> (1,5 mill. ord)

Ordklassar (Arvid Genetz 1890)

- ▶ Nomen (= kasusbøying)
- ▶ Verb (= tempusbøying)
- ▶ Partiklar (= utan bøying)

(Arvid Genetz 1890: *Suomen partikkelimuodot*)

Partiklar slik Genetz såg det

- ▶ Fire typar:
  1. Dei som står i staden for ei setning: Interjeksjonar
  2. Dei som endrar ei setning til eit setningsledd: Subjunksjonar og konjunksjonar
  3. Dei som endrar nomenfraser til adverbial: Adposisjonar
  4. ... og i tillegg resten av orda: artiklane og partiklane

Det er ikkje lett å skilje artiklar frå partiklar

Table: +Pcle og +Adv i Giellatekno og Divvun sine analyseprogram)

	+Pcle	både-og	+Adv
Skoltesamisk	2	0	23
Enaresamisk	60	23	1151
Nordsamisk	49	3	2258
Lulesamisk	26	7	1526
Pitesamisk	59	22	1150
Sørsamisk	70	13	1612

Både partikkel og adverb i følgje analysatorane våre

Enaresamisk: aainâs, asun, jiešalnees, kustoo, liijká, masa, melgâd, mudoi, nomâlâs, nuuvttii, penttâ, peri, riävtui, tast, tađe, tibi, tienuuvt, tiäđust-uv, tuođâi, ubâ, viehâ, vuod, šât

Nordsamisk: de, no, nu

Lulesamisk: aj, galla, juo, lik, na, nav, vuojn

Pitesamisk: aainâs, asun, jiešalnees, kustoo, liijká, masa, melgâd, mudoi, nomâlâs, nuuvttii, penttâ, peri, riävtui, tast, tađe, tibi, tienuuvt, tiäđust-uv, tuođâi, ubâ, viehâ, vuod

Sørsamisk: **badth, bist, darhkan, ennje, gidtjh, goh, golh, hijven, hågkh, lijhke, nov, ojhte, vaejtie**

Sørsamiske partiklar i følgje analysatoren vår (belagt i korpus, N = 855015)

Berre +Pcle: amma (208), daarah (39), dagke (49), darhke (20), darhkh (15), din (6), dân (16), dihte (2190), gaa (3), gan (24), gih (11), gosk (28), guhth (138), gujht (451), gænn (1), gænnah (166), gænnh (1), hogkh (2), hov (271), hævvi (44), jis (1613), maa (52), mah (3658), mejtie (1188), mih (22), mihk (1), min (6), mån (6), nagke (1), nagkh (3), novke (1), nåå (3), ov (39), raakte (40), sahth (6), sih (40), sin (5), soe (9), sån (137), van (4), voen (5)

+Pcle og +Adv: badth (186), bist (19), darhkan (7), ennje (46), gidtjh (25), goh (3242), golh (10), hijven (1149), lijhke (17), nov (77), ojhte (104), vaejtie (3)

Adverb og partiklar i grammatikkane

Bergsland 1994: ... disse *småordene* må forstås
i setningssammenheng...

⇒ Partiklar er ord utan eiga leksikalsk tyding

Magga og Mattsson Magga 2012: “Holdningsord”
(som underkategori av adverba)

⇒ Ein partikkel er eit adverb som fortel kva slags
haldning talaren har til noko

Problem med desse definisjonane

- ▶ **Dei er semantiske**

  - Substantiv uttrykker ting

  - Adjektiv uttrykker kvalitet

  - Verb uttrykker handlingar

  - Adverb uttrykker handlemåte

  - ...

  - Partiklar er

    - ▶ ord utan eiga leksikalsk tyding

    - ▶ ord som uttrykker haldninga talaren har til noko

- ▶ **Vi vil ikkje ha semantiske definisjonar**

  - (*sykling* er ikkje eit verb)

Så korleis skilje mellom adverb og partikkel?

- ▶ **Form**

Partiklar er såne der litt korte og lette adverb (?)

Adverb eller partikkel?

Adverb er leksem som modifierer verb, adjektiv, verbfraser eller setningar.

Adverb kan stå kvar som helst i setninga
(Undergruppe: Adverb kan berre modifisere verb)

Partiklar er leksem som modifierer fraser eller setningar
Posisjonen til partiklane er avgrensa

Partiklane sin grammatikk

- ▶ David Jonasson ms: *hov*
- ▶ Karttunen og Karttunen 1976: *The Clitic -kin/-kaan in Finnish*

Partiklar avgrensar (og modifierer!) fraser

[x ...]

Partiklar avgrensar fraser

1 [x ...]

Partiklar avgrensar fraser

[x 2 ...]

Partiklar avgrensar fraser

[x ... 3]

Partiklar avgrensar fraser

[x ...] 4

Partiklar avgrensar fraser (jf. korleis trykk avgrensar ord)

1 [x 2 ... 3] 4

► Partiklar avgrensar fraser:

- (1) **Kas** sina oled sümfooniakontserdil käinud?
- (2) Mis **han** lea finna luonddumáilbmi dáppe, ii **bat** dat leat dehálaš?
- (3)
- (4) Sámediggi čađaha bissovaš dialogačoahkkimiid **ge** departemeanttaiguin.

► Trykk avgrensar ord:

- (1) **bastilis niibi**
- (2)
- (3) kardem**umme**, beh**andle**, kj**ole**
- (4) **ev**, ev**ler**, evler**den**

Partiklar avgrensar fraser (jf. korleis trykk avgrensar ord)

1 [x 2 ... 3] 4

► Partiklar avgrensar fraser:

- (1) **Kas** sina oled sümfooniakontserdil käinud?
- (2) **Mis han lea fiinna luonddumáilbmi dáppe, ii bat dat leat dehálaš?**
- (3)
- (4) Sámediggi čađaha bissovaš dialogačoahkkimiid **ge** departemeanttaiguin.

► Trykk avgrensar ord:

- (1) **bastilis niibi**
- (2)
- (3) kardem**umme**, beh**andle**, **kjole**
- (4) **ev**, ev**ler**, evler**den**

Første posisjon

- ▶ Bergsland 1946:296 *aj* “... også kan være enklitisk”
- ▶ Bergsland: *vuj*
Vuj dahka vuælgah

Partiklar i første posisjon?

- ▶ Eg har funne 20 potensielle partiklar meir enn ein gong i første posisjon:
dagke (75/146), hævvi (35/135), ojhte (32/264), nåå (23/54), amma (16/760), ...
- ▶ Desse er likevel ikkje avgrensa til første posisjon

Andre posisjon

- ▶ Bergsland 1946:296ff
setningsnyanserende partikler
  - ▶ *badth, jam, bist, gujht, van, hov*
Mâh bât diekie bohta

To domene for andre posisjon

- ▶ I setninga: [S X **Pcle** X X ...]
  - ▶ Daelie *badth* reerenasse tjuara goltelidh
- ▶ I VP: [VP X **Pcle** X X ...]
  - ▶ Nasjovne lea *badth* akte synonyjme åålmegasse
- ▶ **Partikkelen *badth* står ikkje på tredje plass i setninga, men på andre plass i VP**

Fjerde posisjon (frasen = NP)

- ▶ Bergsland 1946:
aj “også” kan være enklitisk (s. 296): *Dan aaj bijre*

Fjerde posisjon (frasen = S)

- ▶ X = S (marisk *mo*, japansk *ka*)
Marisk: *Tide mo?* (Kva er det?)
finst ikkje i sørsamisk
- ▶ Korpus: *Dijjeh sijhtidie tjaeledh aaj.*
Her modifierer **aaj** *tjaeledh*, og ikkje S

Eit system for X2-partiklane

Forsterkande *badth* (da, virkelig), *gidtjh* (sikkert, nemlig), *golh*
(hører du)

Kontrastiv *gujht* (likevel) *hov* (jo, så visst), *nov* (jo)

Kontrastiv negasjon *gnnah* ((ikkje) ein gang, (ikkje) heller), *gan*
((ikkje) heller)

Personlege pronomer som X2

Vanlege personlege pronomer *manne, datne, dihte*

Desse er ikkje partiklar, og står gjerne i 1. posisjon

Partikkelpronomer *mån, dån, sån*

Desse er i X2-posisjon og framhevar leddet til venstre

Adverb er framleis ei heterogen klasse

Modifiserer verb: hijven, ennje, ...

Modifiserer alle konstituentar, men står overalt: aaj, ...

Konklusjon

- ▶ Språket skil Genetz sin restkategori i to:
Dei som modifierer syntaktiske fraser (S, VP) ut i frå posisjon, og dei som står friare
  - ▶ Same ord kan ikkje både ha ein avgrensa og ein uavgrensa syntaks
  - ▶ Det å dobbeltklassifisere same ord som både adverb og partikkel er ikkje konstruktivt
  - ▶ **Adverb modifierer kva setningsledd som helst**
(og ei undergruppe modifierer berre verb)
- Partiklar avgrensar domene**